

Samhällen byggs av vatten

Hur ska industrin och VA-sektorn tillsammans med regering och riksdag ställa om för att möta och implementera målen i EU:s Water Resilience Strategy

Berns 15 april 2026

PROGRAM

08.00–08.30 Frukost

08.30–08.35 Välkomsthälsning

Livsmedelsföretagens VD och Svenskt Vattens VD

08.35–09.15 Branshperspektiv

Presentationer från:

Svenskt Vatten · Svenskt Näringsliv · Jernkontoret · Skogsindustrierna · Livsmedelsföretagen

09.15–09.25 Regeringens inspel

Statssekreterare Daniel Liljeberg

09.25–10.15 Riksdagen kommenterar

Emma Nohrén (MP) · Denis Begic (S) · Lars Beckman (M) · Stina Larsson (C) · Larry Söder (KD)

10.15–10.30 Sammanfattning och överlämning

Överlämning av dokumentet *Samhällen byggs av vatten* till regering och riksdag

**Svenskt
Vatten**

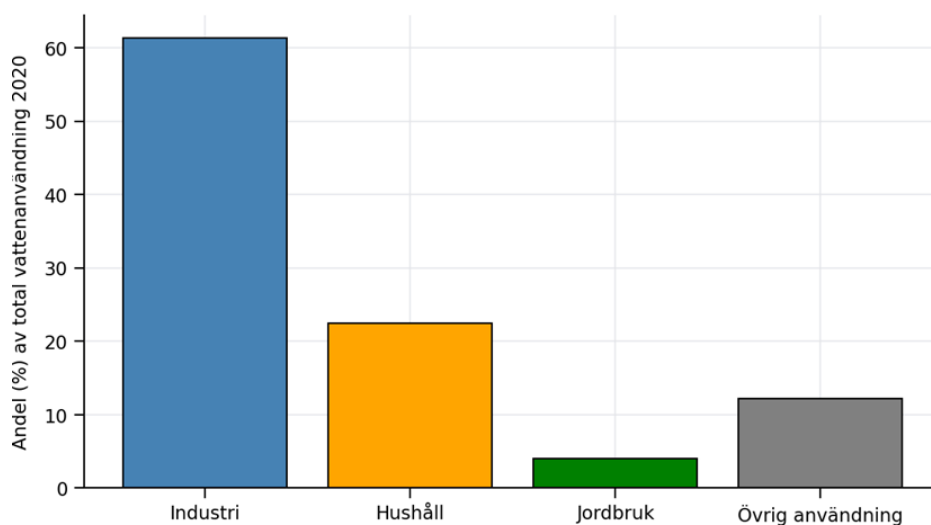

LIVSMEDELSFÖRETAGEN

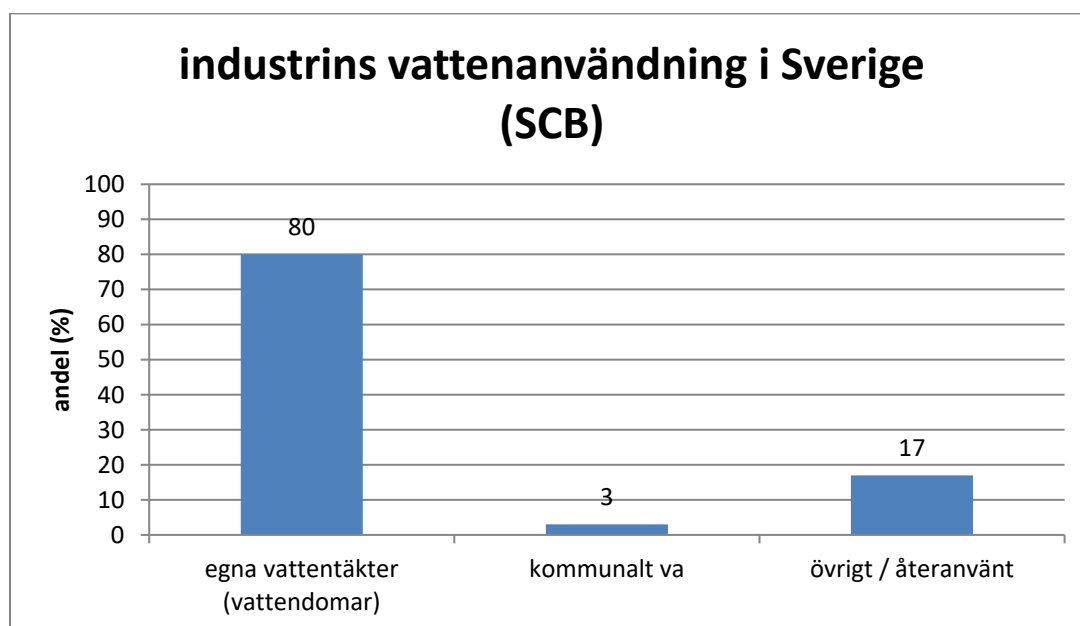
Bakgrund

Vattenresiliens har på kort tid utvecklats till en av de mest avgörande framtidsfrågorna för Sverige. Här uppstår en central paradox: även ett land med stora vattenresurser kan snabbt bli utsatt om infrastrukturen inte är korrekt dimensionerad, underhållen eller moderniserad för nya belastningar och omvärldsfaktorer. Det är därför inte tillgången i sig som är begränsande i Sverige – utan systemens förmåga att hantera och distribuera vattnet. Frågan om bra vattenkvalitet blev en kärnfråga i den danska valrörelsen, den frågan kan mycket väl dyka upp inför det svenska valet i september.

Vattenanvändning per sektor i Sverige (SCB 2020) - Procent

I tabellen kan det utläsas övrig användning – Med övrig användning avses här kommunalt vatten inom övriga näringsgrenar som bland annat byggverksamhet, varuhandel, hotell- och restaurang, transporter och offentlig förvaltning. Även de förluster som uppstår i ledningsnätet mellan vattendistributörer och användare samt vattenverkens egen förbrukning ingår i denna kategori.

Endast 3% av industrins totala vattenanvändning kommer från de kommunala VA-systemen.

Samhälls- och affärsrisker

Försenade expansionsplaner, produktionsstopp vid torrperioder, ökade reningskostnader och högre försäkringspremier är exempel på samhälls- och affärsrisker. Att industriell verksamhet i delar av landet redan omfattas av bevattningsförbud är ett tecken på att vattenkonflikter mellan samhällssektorer redan uppstår. Detta belyser också en viktig strukturell spänning: den kommunala vattenförsörjningen är dimensionerad för hushåll och grundläggande verksamheter, inte för dagens och morgondagens resursintensiva industrisatsningar.

Följden blir att t. ex. utländska företag riskerar att välja bort etableringar i Sverige om vatteninfrastrukturen uppfattas som otillräcklig eller oförutsägbar. Strategiskt är rådande situation en risk i ett läge där Sverige konkurrerar globalt om att attrahera industriinvesteringar i norra Sverige. Enligt Tillväxtverket är en väl fungerande planering för användning av mark och vatten samt utbyggnad av teknisk infrastruktur som el och vatten- och avloppssystem en central faktor för att lyckas väl med större industrietableringar.

Utmaningarna förstärks

Klimatförändringarna förstärker alla ovan dessa nämnda utmaningar i flera led. Längre torrperioder, högre vattentemperaturer, fler skyfall och minskad grundvattenbildning skapar både över- och underkapacitet i systemen. Detta är ett exempel på icke-linjära risker: problem uppstår inte bara när vatten saknas, utan också när för mycket vatten kommer på fel sätt – något som överbelastar VA-systemen. Det här är en betydande mental modellförändring. Historiskt har riskkalkyler ofta byggt på stabila klimatförhållanden. Nu måste exempelvis regioner, kommuner och delar av näringslivet inkludera dynamik, variabilitet och extremvärden som normala inslag.

Vatten på samma nivå som energi

EU:s vattenresiliensstrategi från 2025 förstärker denna förändring. Den lyfter vatten som en strategisk resurs på samma nivå som energi, digital infrastruktur och biologisk mångfald. Strategins krav på cirkulära vattenflöden, riskanalyser och digital övervakning visar att vattenresiliens inte längre är ett frivilligt miljöarbete – det är nu ett krav för att få konkurrera på den europeiska marknaden. EU:s vattenresiliensstrategi betonar att alla sektorer måste minska sin vattenanvändning genom besparingar, effektivisering och ökad återanvändning, särskilt i områden som redan präglas av överuttag och återkommande torka.

Krav på ökad effektivitet

EU-kommissionen har fastställt att vattenanvändningen inom unionen behöver effektiviseras avsevärt och anger därför ett övergripande mål om att öka vattneffektiviteten med minst 10 procent till år 2030. Detta mål ska fungera som en gemensam riktning för medlemsstaterna, som i sin tur förväntas ta fram nationella mål och styrmedel anpassade efter sina respektive förutsättningar. Initiativet är en central del av den europeiska strategin för vattenresiliens och syftar till att minska vattenförbrukningen, stärka motståndskraften mot torka och säkerställa en långsiktigt hållbar vattenförsörjning.

Minskad efterfrågan prioriterad

För att styra denna utveckling införs principen Water Efficiency First, som prioriterar minskad efterfrågan och effektivitet före nya vattenkällor och kräver att vattenbesparing och återanvändning blir förstahandsval i investeringar och planering. Strategin riktar insatserna mot de mest vattenintensiva sektorerna där både nuvarande och framtida belastning riskerar att äventyra vattenförsörjningen och understryker att återanvändning av vatten ska vara en central lösning medan ökade uttag endast ska ses som en sista utväg. Slutligen ska kommissionen tillsammans med medlemsstaterna ta fram en gemensam metod för att sätta mål för vattneffektivitet, med hänsyn till regionala skillnader och olika sektors behov, för att skapa ett enhetligt och rättvist ramverk för en mer vattneffektiv ekonomi. Att EU dessutom förväntar sig nationella planer innebär att Sverige behöver stärka den strategiska styrningen, inte minst eftersom kommunerna inte ensamma kan möta behoven. Det här illustrerar ett viktigt governancedilemma: vattenfrågan sitter fast i en lokalt organiserad struktur medan riskerna och behoven är nationella och gränsöverskridande.

Stort investeringsgap

De svenska VA-systemen präglas av omfattande strukturella utmaningar, där det stora investeringsgapet – 25 miljarder i faktiska investeringar mot ett behov på 35 miljarder – är ett av de tydligaste uttrycken. Men problemet är inte bara ekonomiskt. Även brist på teknisk kompetens, långsamma tillståndsprocesser och en underliggande organisatorisk fragmentering bidrar till att systemet inte moderniseras i den takt som krävs. Om förnysetakten i kommunerna är 200 år beroende av vattenslag och att det är högre förnysetakt på dricksvattenledningar än dagvattenledningar är i princip ett kvitto på att systemet inte är dimensionerat för hållbarhet. Eftersläpningen skapar konkreta konsekvenser: bristande redundans, högre risk för driftstopp och begränsningar för nyetableringar. Detta kan i värsta fall leda till regionala obalanser där vissa delar av landet tappar ekonomisk utveckling på grund av vattenrelaterade flaskhalsar.

Stora skillnader

När man granskar industrins olika sektorer blir det tydligt att vattenutmaningen inte är homogena. Exempelvis hanterar Livsmedelsindustrin vatten som en del av livsmedelssäkerheten, vilket innebär att minsta kvalitetsvariation kan leda till produktionsstopp. Energisektorn är starkt beroende av kylvatten, vilket kopplar deras produktion direkt till klimatets inverkan på vatten. Byggsektorn upplever vattenbrist i det praktiska arbetet på arbetsplatser, vilket kräver nya arbetsmetoder. Kemikalieindustrin arbetar med att utveckla avancerad rening och återvinning, eftersom deras processvatten ofta är komplext och svårbehandlat.

Det gemensamma mönstret är tydligt: olika industrisektorer arbetar för att cirkulera mer vatten internt, införa mer avancerad rening, minska energiåtgången (vilket i sin tur minskar vattenbehovet), separera flöden, planera för klimatvariationer och införa digital styrning. Men det räcker inte för att lösa helhetsproblemet. Dessa åtgärder sker inom företagens systemgränser, medan de största flaskhalsarna finns i det kommunala och nationella VA-systemet – en struktur som företagen inte själva kan förändra.

Minskar attraktionskraften

När VA-systemet är för svagt påverkas Sveriges förmåga att attrahera investeringar. Det innebär att vattenfrågan blivit en konkurrensfråga i nationalekonomisk mening. Tillståndsprocesserna och regelverken utgör dessutom ytterligare en tröskel. Många aktörer upplever att nuvarande lagstiftning är anpassad efter gårdagens risker, inte dagens. Detta försvårar införandet av cirkulära lösningar och ökar risken att innovationer fastnar i administrativa hinder och därför framstår behovet av en nationell vattenförsörjningsplan som både logiskt och nödvändigt. För att möta de kommande decenniernas risker och möjligheter krävs en samlad strategi där vatten inte betraktas som en isolerad kommunal angelägenhet, utan som en kritisk samhällsfunktion i nivå med energi, transport och digital infrastruktur. En moderniserad VA-taxa, regionala vattenresilienscenter och stärkt kompetensförsörjning är centrala byggstenar i detta.

Samhällen byggs av vatten

Det övergripande perspektivet är att vatten inte längre är en fråga om drift – det är en fråga om strategisk kapacitet. Samhällen byggs av vatten och vatten binder samman samhällets funktioner, industrins omställning och landets försörjningsberedskap. Sverige befinner sig vid ett vägskäl: agerar vi nu kan vi undvika framtida kriser och bygga en konkurrenskraftig, resiliert och hållbar vatteninfrastruktur. Om vi väntar riskerar vi att vattenbrist och systemsvagheter blir en strukturell begränsning för både tillväxt och klimatomställning.

Inriktningar och önskemål till regeringen och riksdagen

Nedan följer en fördjupad och strategiskt utformad katalog av inriktningar, åtgärder och politiska prioriteringar som kommunsektorn och näringslivet ser som nödvändiga för att Sverige ska kunna möta vattenutmaningen.

Ta fram en nationell vattenförsörjningsplan – med tydligt statligt ansvar

- I dagsläget saknas en nationell styrning av vattenresiliens trots att riskerna är nationella till sin natur.
- Inrätta en nationell plan med långsiktiga mål, tydliga ansvarsgränser och krav på regionala vattenstrategier.
- Planen bör ha samma status som energi- och transportplanerna, och beröra allt från dricksvattenförsörjning till industriellt processvatten och vattenrelaterad klimatberedskap.

Stärk den statliga samordningen – skapa ett nationellt ansvarigt organ

- Idag är ansvarsfördelningen splittrad mellan flera myndigheter. Det försvårar både kommunernas och industrins planering.
- Inrätta en nationell myndighet eller funktion med mandat att samordna vattenfrågor, investeringar, klimatanpassning och tillsyn.
- Säkerställ att denna funktion kan koordinera kommuner, länsstyrelser, industrin och VA-huvudmän.

Modernisera VA-taxan för att möjliggöra nödvändiga investeringar

- Den nuvarande finansieringsmodellen begränsar kommunernas investeringsförmåga och är en tydlig flaskhals för industriell utveckling.
- Tillåt avgiftsmodeller som möjliggör långsiktiga investeringar, inte bara kostnadstäckning.
- Ge kommuner flexibilitet att finansiera systemförstärkningar i förebyggande syfte.
- Investeringarna i VA-systemet är otillräckliga med ca 10 miljarder årligen.
- Inför nationella riktlinjer för hållbar VA-taxa och reinvesteringstakt.
- Tillsätt en VA-finansieringsutredning
- Genomför VA-beredskaputredningens liggande förslag för att underlätta investeringar.

Etablera regionala vattenresilienscenter

- Kommuner saknar ofta kompetens och resurser för att hantera komplexa vattenutmaningar.
- Skapa regionala center med FOI-kompetens som stödjer kommuner och industrier med riskanalys, teknikval och investeringsplanering.
- Låt dessa center fungera som landets ”vattensambandscentraler”.

Tydligare förutsägbarhet i tillståndsprocesserna

- Nuvarande miljötillstånd är inte anpassade för cirkulära vattenlösningar eller snabb teknikutveckling.
- Begränsa överklagandetiderna och ge myndigheter tydliga tidsramar.
- Säkerställ att klimat- och vattenrelaterade investeringar hanteras skyndsamt.

Inför VA-beredskapsutredningens förslag om att staten ska införa ett nationellt VA-investeringsprogram på cirka 1 miljard kronor per år för att medfinansiera kommunernas investeringar i robusthet, beredskap och klimatanpassning.

- Tilläggsförslag till regeringen:
 - × Starta ett flerårigt statligt investeringsprogram liknande Klimatklivet, men för VA-system.
 - × Prioritera kommuner där kapacitetsbrist redan påverkar etableringar.
 - × Skapa långsiktiga låne- och kreditmodeller via Riksgälden.

Säkerställ kompetensförsörjningen inom VA och vattenplanering

- Tillgången till teknisk personal, planerare, drifts-och underhållspersonal är en begränsande faktor.
- Etablera nationella utbildningsspår för VA-teknik och vattenplanering.
- VA-beredskapsutredningen föreslår att kommuner och VA-organisationer ska samverka mer och att staten ska införa ekonomiskt stöd – både för att utreda och genomföra samgående – där länsstyrelsen får en central roll i samordningen.
- Skapa en statlig kompetensfond för att stärka utbildning och praktik.

Integrera vattenfrågan i all nationell industri- och klimatpolitik

- Vatten måste behandlas som en lika central komponent som energi i omställningen.
- Önskemål:
 - × Alla statliga investeringar, industriprogram och klimatsatsningar bör innehålla en vattenresilienskomponent.
 - × Säkerställ att gröna industriprojekt inte stoppas av kapacitetsbrist i VA-system.

Skapa incitament för cirkulära vattenlösningar

- Industrin investerar redan i avancerad intern återvinning – men regelverk och ekonomiska förutsättningar är otillräckliga.
- Förslag:
 - × Inför statliga investeringsstöd för återvinning, modern rening och slutna system.
 - × Förtydliga och förenkla regelverket för återanvändning av processvatten.
 - × Ge myndigheter i uppdrag att ta fram branschspecifika riktlinjer.

Stärkt nationell beredskap genom vattenstrategisk infrastruktur

- Vatten är en del av Sveriges totalförsvaret och försörjningsberedskap.
- Önskemål:
 - × Inför en nationell kartläggning av sårbara vattennoder.
 - × Identifiera kritiska kommuner och regioner där industrin riskerar att drabbas.
 - × Stärk redundansen i systemet genom fler reservoarer, reservvattenlösningar och robustare överföringsledningar.
 - × Genomför VA-beredskapsutredningen.

Avslutande uppmaning till regering och riksdag

Sverige befinner sig vid ett avgörande skede. Näringslivet och kommunsektorn är beredda att ta ansvar, investera och förändra sina arbetssätt. Men de strukturella hindren som nu växer fram ligger bortom enskilda aktörers kontroll.

Den svenska vatteninfrastrukturen är i dag en av landets mest strategiska samhällsfunktioner men också en av de minst moderniserade.

Vi uppmanar därför regeringen och riksdagen att:

- Omedelbart göra vattenresiliens till en nationell prioritet
- Ta ett samlat grepp om styrning, reglering och investeringar
- Ge kommuner och näringsliv de verktyg som krävs för att bygga framtidens vattenförsörjning
- Säkerställa att vatten inte blir den flaskhals som bromsar klimatomställning, industriella satsningar och nationell tillväxt
- Ett Sverige med stark vattenresiliens är ett Sverige med styrka, konkurrenskraft och framtidstro.
- Vatten är inte bara en resurs — det är en grundläggande kapacitet för hela vårt samhälle och vår ekonomi.

Källor:

- SCB-Vattenanvändning per sektor, 2020.
- Industrins roll för hållbart vatten 2050 Impact innovation, Rise
- EU-kommissionen, Vattenresiliensstrategi stycke 2.2
- Water statistics-Statistics explained, Eurostat
- Water as a Strategic Resource for the Circular Economy Act and Competitiveness”, Water Europe
- Att jobba för större etableringar – Trender, fallstudier och tips till kommuner och regioner. WSP (på uppdrag av Tillväxtverket)
- Ett robust VA-system för ett konkurrenskraftigt näringsliv, Svenskt Näringsliv